

Hlubinná ekologie: stručný přehled vývoje a definice pojmu¹⁾

Ondřej Valenta

ondre@email.cz

Jilmová 10, 130 00, Praha 3

Abstract:

O. Valenta: *Deep ecology: brief outline of development and the notion development* – Klaudyán, 4, No. 1, pp. 29–31. This short article represents commented and extended translation of some parts of fifth chapter of book by Devall, B., Sessions, G. *Ecology: Living as if Nature Mattered*. It is at least very peculiar that any in Czechia active ecological or environmental movement have not published Czech translation neither of such iconic book as is this, or notably books by A. Naess: *Ecology, Community and Lifestyle*, and R. Carson's *Silent Spring*. This situation at Slovakia is opposite, thanks to ABIES Publishing House. The major sense of this article edition in Klaudyán is providing our readers with brief explanation of the „deep ecology“ notion, its sense and consequences.

Key words:

deep ecology – notion development and definition – its function – environmentalism

Hlubinná ekologie²⁾ je jedním z filozoficko-ekologických směrů environmentalismu – myšlenkového proudu, který se objevil v 70. letech ve Spojených Státech jako reakce na stále výraznější zasahování člověka do přírodního prostředí způsobující prohlubování environmentálních problémů. Lze říci, že hlubinná ekologie je nejradikálnějším proudem environmentalismu, založeným na striktně biocentrickém přístupu (tj. ztotožnění se člověka s přírodou, který ji oceňuje pro její vnitřní hodnoty, nikoliv pro to, co mu dává).

Vznik hlubinné ekologie je nutné chápat v kontextu s politickým vývojem v USA. Po nástupu Reaganovy a poté Bushovy administrativy, které svou podstatou nebyly příliš nakloněny ekologickým přístupům, bylo reakcí na tento vývoj jak radikalizace některých ekologických skupin, tak vznik organizací jako jsou Greenpeace nebo Earth First!, uplatňující místo lobbyismu spíše politiku tzv. „přímé akce“ (demonstrace, kampaně, výzkumy, atd.). V tomto období vznikla i filozofie radikálního environmentalismu, tzv. deep ecology, česky hlubinná ekologie³⁾.

Filozofie hlubinné ekologie se ostře vymezuje proti „celosvětově dominantnímu technokraticko-industriálnímu pohledu na svět s lidskými jedinci jako bytostmi izolovanými od přírody. Hlubinná ekologie říká, že tento dominantní pohled je jen odrazem širšího kulturního vzorce, v němž člověk žije; zvláště kritická je vůči západní civilizaci: „Západní kultura po mnoho staletí vyznávala a hlásala dominanci člověka nad přírodou, mužů nad ženami, bohatými a mocnými nad chudými, dominanci západní civilizace nad ostatními kulturami.“

Hlubinná ekologie se pokouší o duchovněji a komplexněji přístup k okolí. Nespokojuje se s izolovanými přístupy z pohledu jednotlivých vědeckých disciplín při řešení otázek a problémů životního prostředí a pokouší se nalézt a definovat komplexní náboženský a filozofický pohled na svět, vycházející z preference ekologického myšlení a hledání odpovědí na otázky týkající se žebříčku lidských hodnot nebo etiky. Hlubinná ekologie tvrdí, že tyto otázky jsou vlastní všem náboženským a filozofickým proudům jako např. křesťanství, buddhismu nebo taoismu; tímto se hlubinná ekologie pokouší o jakousi syntézu všech těchto směrů při vytváření své vlastní filozofie.

Tato syntéza vychází ze dvou základních principů: *sebeuvědomění a biocentrická rovnost*. „Sebeuvědomění“ znamená, že každý jedinec si uvědomuje sebe nejen jako „sebe“ nebo jako součást společnosti, ale i jako součást celku, který je tvořen jak lidskou společností, tak i živou a neživou přírodou. To je klíčovou kategorií pro různé koncepty usilující o zlepšení či zachování životního prostředí, včetně koncepce „udržitelného rozvoje, či způsobu života“ – domnívám se, že pokud tato kategorie, požadavek, nejsou brány v potaz, řešení environmentální krize je v nedohlednu (pozn. L.J.). Tento celek je charakterizován značnou komplikovaností a komplexností vzájemných vnitřních vztahů mezi částmi celku, které se tak stávají na sobě vzájemně závislé a eventuální poškození jedné části se tak zákonitě projeví v poškození ostatních částí, tedy i člověka. Hlubinná ekologie tvrdí, že k tomuto poznání sebe jako části celku se nejlépe dospěje meditační činností a že tímto procesem se člověk jakoby osvobozuje od vlastního kulturního zázemí a jiných sociálních „brzd“ a směřuje ke pochopení sebe jako integrální součásti celku (tj. přírody, pozn. O. V.).

Biocentrická rovnost je idea, že všechny formy života mají stejné právo žít a vyvíjet se. Tento princip vychází z principu sebeuvědomění. Člověk by měl vidět sám sebe nikoliv v pozici nejdříve postavené formy života (tedy na vrcholu či konci potravinového řetězce), ale jako součást ekosystému, která dává ostatním druhům stejné právo na život jako má on sám a která s ostatními žije v harmonické symbióze. Člověk by měl žít na Zemi s minimálním vlivem na ostatní formy života. Materiální potřeby člověka jsou ve skutečnosti menší než si připouštíme. Lidské snažení vedoucí k zvyšování spotřeby a akumulaci bohatství je jen důsledkem tlaku společnosti, která skrze svoji propagandu, reklamu a módu vytváří v lidech potřeby, o které by jinak ve skutečnosti nestáli a které jsou svojí povahou odtržené od reality.

Hlubinná ekologie se zabývá také problematikou chudoby. Formulace řešení prezentované hlubinnou ekologií se opírá o Zprávu fondu OSN pro populační aktivity z roku 1984 o důsledcích rapidního zvyšování počtu obyvatel na Zemi. Počet obyvatel se neustále zvyšuje, a to zejména v rozvojových zemích, což má za následek zvyšování počtu lidí žijících v chudobě, nemajících dostatek prostředků k obživě. Závěr Zprávy navrhuje, aby státy světa přijaly vlastní populační politiky za účelem kontroly populačního růstu obyvatel tak, aby se dosáhlo obecného zvýšení kvality života lidí na Zemi. Hlubinná ekologie jde dál a idealisticky vsutku radikálně navrhuje, že optimálním (doufejme, že modelovým) řešením by byla redukce obyvatel Země na pouhých 100 milionů lidí při zachování současné kulturní rozmanitosti. Tento počet obyvatel by byl příznivý jak pro životní prostředí, tak i pro lidstvo samotné.

Současně hlubinná ekologie navrhuje, aby státy změnilly své ekonomické, technologické a ideologické preference. Filozofie ekonomického růstu všeobecně přijímaná a používaná v mnoha státech světa je krátkozraká. Navíc, státy všeobecně nevyznávají ekologickou politiku. Občasné pokusy vyspělých zemí zavést ekologické principy ve třetích zemích se s úspěchy příliš nesesetávají. Proto hlubinná ekologie vidí tuto úlohu zprostředkovatele v nevládních organizacích, které mají tu výhodu, že mohou působit globálně a nezaujatě.

Názorová vyhraněnost, radikálnost hlubinné ekologie spočívá v prosazování biocentrického přístupu, ovšem není tomu tak, že by člověk neměl do přírody zasahovat vůbec; *problém spočívá ve vymezení rozsahu vlivu člověka na přírodu*. Hlubinná ekologie si je vědoma naléhavosti změny myšlení člověka vůči okolí „dřív, než bude pozdě“, protože čím později se tato změna uskuteční, tím radikálnější bude. Tato změna je nevyhnutelná, protože současný vývoj světové společnosti je dlouhodobě neudržitelný.

Poznámky

¹⁾ Tento článek je komentovaným překladem některých částí 5. kapitoly knihy Devall, B., Sessions, G. (1985): *Deep Ecology: Living as if Nature Mattered*. Peregrine Smith Books, Salt Lake City, s. 65–69. Autoři (první je sociologem a druhý filozofem) jsou čelnými představiteli hlubinné ekologie v USA a pokračovateli jejího zakladatele norského filozofa A. Naesse. Texty vybral a některé poznámky také přičinil L. Jeleček. Smyslem jeho zveřejnění je stručně vysvětlit pojem hlubinná ekologie a jeho obsah. Je přinejmenším podivuhodné, že žádné v Česku působící environmentální hnutí nevydalo český překlad této kultovní knihy, spolu s níže citovanou prací A. Naesse. Na své české vydání čeká i další kultovní kniha environmentalismu od Rachel Carsonové, *Silent Spring*. I zde se projevuje slovenská pružnost a „tah na bránu“. Slovenský překlad knihy B. Dewalla a G. Sessionse totiž již před časem vyšel: srov. DEWALL, B., SESSIONS, G. (1997): *Hl'boká ekológia*. ABIES - Vydavateľstvo Lesoochranárskeho zoskupenia VĽK, Tulčák, 266 s.

²⁾ Pojem „deep ecology“ byl vytvořen a poprvé uveden A. Naessem, který je považován za otce radikální ekologie. Bylo to v roce 1973 v článku, v němž se pokoušel o hlubší, duchovnější přístup k přírodě, byv inspirován pracemi Aldo Leopolda a Rachel Carson. Srov. : NAESS, A. (1973): *The Shallow and The Deep. Long-Range Ecology Movements: A Summary*. In: *Inquiry*, 16, Oslo 1973, s. 95–100.

³⁾ „Deep ecology“ se také překládá jako radikální ekologie (např. Jeleček 1994), aby byl zřejmý postoj směru, který je zaměřen vůči společnosti, změně jejího myšlení, přístupu k přírodě atd. Srov. Jeleček, L. (1994): *Nová historiografie? Environmentální dějiny v USA: Vývoj, metodologie, výsledky*. Český časopis historický, 92, 1994, č. 3. Podle autora této studie „radikální ekologie jako filozofie harmonického soužití člověka s přírodou je svým biocentrickým principem (tj. ztotožněním se člověka s přírodou, který ji oceňuje pro její vnitřní hodnoty, tedy nikoliv proto, co mu dává) filozofickou opozicí vůči převážně antropocentrické (shallow, umírněné) ekologii konzumního způsobu života a především myšlenkovým zdrojem radikálního environmentalismu“.

Principy ekologické filozofie, užívá se též termín ecosophy (spolu s pojmem ekologická moudrost, ecological wisdom) označující schopnost žít s přírodou v souladu, najdeme v anglickém vydání jeho práce z r. 1976.“ Srov.: NAESS, A. (1989), *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*., Cambridge University Press, Cambridge and New York.

Slovenský překlad této knihy pod názvem „Ekologie, pospolitost a životní styl“ rovněž vydalo v pozn. č. 1 uvedené nakladatelství ABIES, jakož i pro vývoj environmentálních dějin v USA významnou knihu jednoho z „otců“ této disciplíny biologa a ekologa Aldo Leopolda: *Obrázky z chatrče a rozmanité poznámky*. Sound County Almanac. (orig. *A Sound County Almanach, and Sketches Here and There*. Oxford Univ. Press, New York 1949) - více viz L. Jeleček, *Nová historiografie?*, s. 516.